

HUR MYCKET IDENTITET BEHÖVER MÄNNISKAN?

(Kolumn ÅU 27.5.99)

Lars Hertzberg

En insändarskribent i en finlandssvensk dagstidning efterlyste nyligen en särskild flagga för Svenskfinland, och blev upplyst om att det redan finns en sådan, dvs den fana med gult kors på rött botten som en gång i tiden var på förslag som riksflagga. Man kan kanske beklaga att den gulröda fanan förlorade: den skulle i och för sig ha varit färgstarkare än den blåvita (som dock å sin sida bättre fångar upp vårt nationella känsloläge). Trots det undrar jag om man inte, när den nu en gång inte blev vår nationalsymbol, skulle göra klokast i glömma bort den (och alla andra tankar på särskilda finlandssvenska flaggor).

En utländsk besökare blev en gång förvånad över att Sveriges flagga på vår institutions hemsida tilläts markera det svenska språket. Hur kan vi uthärda tanken att vårt eget språk symboliseras av ett främmande rikes flagga? Det slog mig då att just detta är Svenskfinlands egen flagga: att vi utan betänklighet låter oss representeras av flaggor som inte uteslutande är våra egna. Jag ser det som en styrka, ett bevis på att vi inte lider av alltför starka nationalitetskomplex. Men många ser det som en svaghet.

Det finns de som beklagar att vår lilla folkgrupp är geografiskt osammanhängande och alltför heterogen. De ser ett problem i att österbottningar och nylänningar ofta ser världen så olika, att ålänningar ogärna kallar sig "finlandssvenskar" osv. Men jag kan inte förstå varför det skulle vara en brist att vi inte är stöpta i samma form.

Bristen på enhet gör oss svaga, sägs det. Svaga inför vaddå? Vi har ett vitalt intresse gemensamt, och det är rätten och möjligheten att leva på svenska i Finland. Men jag förstår inte varför det intresset skulle kräva att vi är överens i en mängd andra frågor. Tvärtom borde förståelsen i språkfrågan bli större i den mån det är klart att den bara är en språkfråga, inte ett första steg på vägen mot etnisk separatism. Så snart man insisterar på att tala svenska i butiker och offentliga inrättningar, inte för att slå vakt om språkens jämlikhet, utan för att man tycker att det är något särskilt med att vara finlandssvensk, så förvandlas det hela till något obscent.

Det finns de som har tolkat Åbo Akademis särskilda ställning så, att en av akademins centrala uppgifter är att bedriva forskning kring den finlandssvenska identiteten. Den här förväntningen riktar sig framför allt till humaniora. Man kan ibland få intrycket att de humanistiska vetenskapernas existensberättigande är att fungera som ett slags tillämpad forskning, med uppgift att generera finlandssvensk identitet. Det som gör tanken lockande är att sådana satsningar kan ge utdelning i form av utökade anslag. Humaniora får äntligen chansen att visa sig "nyttiga".

Jag har starka betänkligheter inför den här tendensen, både vetenskapliga och politiska. Först de vetenskapliga: ideologiska målsättningar har en tendens att undergräva vetenskapens integritet. (Här invänder någon att all forskning är ideologiskt färgad, men i så fall vill jag svara att det en viktig del av forskarens uppgift att så långt hon kan bli varse de ideologier hon redan har, inte att med vett och vilja iklä sig nya.) Det är också något problematiskt i att finlandssvenskar ska forska i det särartat finlandssvenska. I en viss mening är vi minst skickade att känna oss själva.

*

Men tendensen är också politiskt dubiös. Etniska identiteter är varken av Gud givna eller människopåfund. De handlar om vilka existerande skillnader som synliggörs, framhävs, betonas. Därför är inte heller ett studium i finlandssvensk identitet enbart en fråga om ett neutralt registerande av föreliggande fakta, utan en verksamhet som återverkar på den verklighet man vill beskriva.

En etnisk grupp får sin identitet genom det den utesluter: att söka efter den finlandssvenska identiteten är att med ljus och lykta försöka hitta de saker som skiljer språkgrupperna åt. _Freud_ talade om de små differensernas narcissism: ju mindre skillnaderna är, desto viktigare görs de. Vi är lockade att se verkligheten genom ett filter: även om många finlandssvenskar inte är särskilt, låt oss säga, frisinna och många finnar är det, så upplever man ändå frisinnet som ett finlandssvenskt väsensdrag.

*

Nationalismen är en farsot: man vill ju vara unik – som alla andra. Enligt den jugoslaviske veteranpolitikern _Milovan Djilas_ har nationalismen ingen naturlig hemvist t.ex. på Balkanhalvön: den kom dit som en import av tyskt idégods under 1800-talet.

En samhörighetskänsla som verkligen finns får inte förnekas eller undertryckas (som kurdernas i Turkiet, eller albanernas i Kosova), det leder bara till en eskalerande nationalism, däremot finns det, vad jag kan se, inga ursäkter för att underblåsa en identitetskänsla som inte ännu finns eller som inte är särskilt stark eller aggressiv.

Jag kan inte se att finlandssvenskarnas sak skulle gagnas av ett framhävande (eller "stärkande", som uttrycket lyder) av den finlandssvenska identiteten. Däremot kan jag föreställa mig att vissa intellektuella, eller politiker, här ser en chans att gagna sin egen sak. Det finns kanske en och annan som inte skulle ha något emot att gå till historien som Svenskfinlands _Snellman_ eller _Wilhelm Tell_.

Separatismen bland finlandssvenskar är idag närmast en oförarglig hobby, men den kunde bli allvar under andra, mera kritiska yttre omständigheter. Det finns inga skäl att leka med tändstickor också om det är vått i skogen.